

ZAMANA KARŞI YARIŞANLAR: MOTOKURYELERİN HUKUKİ VE SOSYAL GÜVENLİK BOYUTU

1. GİRİŞ

Dijitalleşmenin hız kazanması, elektronik ticaret hacmindeki artış ve tüketicilerin hızlı teslimat beklentilerinin yükselmesi, motokurye sektörünü Türkiye'nin en hızlı büyüyen çalışma alanlarından biri haline getirmiştir. Özellikle pandemi sonrasında yaygınlaşan çevrimiçi sipariş sistemleri, motokuryeleri günlük yaşamın vazgeçilmez aktörleri arasına taşımıştır.

Ancak sektörün hızlı büyümesi; çalışma ilişkilerinin niteliği, sosyal güvenlik statüsü, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri, kayıt dışılık sorunu ve mesleki yeterlilik gibi pek çok hukuki tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Son dönemde Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yapılan düzenlemelerle motokurye faaliyetlerinin belirli kurallara bağlanması yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Bu çalışmada motokuryelerin sosyal güvenlik hukuku bakımından statüsü, işveren karşısındaki konumu ve yeni getirilen P1 Yetki Belgesi ile SRC-Moto Kurye yükümlülükleri birlikte değerlendirilecektir.

2. MOTOKURYELİĞİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Motokurye faaliyeti, niteliği itibarıyla bir taşıma ve dağıtım hizmetidir. Ancak uygulamada bu faaliyet farklı çalışma modelleri altında yürütülmektedir. Bazı motokuryeler bir işverene bağlı olarak iş sözleşmesi kapsamında çalışırken, bazıları ise kendi nam ve hesabına bağımsız şekilde faaliyet göstermektedir.

Bu ayrım yalnızca teorik bir farklılık olmayıp; sosyal güvenlik statüsünden vergi yükümlülüklerine, işçilik haklarından iş kazası sorumluluğuna kadar birçok hukuki sonucu beraberinde getirmektedir.

Bir işverenin emir ve talimatları altında, belirlenen çalışma düzeni içerisinde faaliyet gösteren motokuryelerin kural olarak hizmet akdiyle çalışan sigortalı olarak değerlendirilmesi gerekir. Buna karşılık faaliyetini kendi organizasyonu içerisinde ve kendi ekonomik riski altında sürdüren kişiler bağımsız çalışan olarak kabul edilmektedir.

3. MOTOKURYELERİN SOSYAL GÜVENLİK STATÜSÜ

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca bir işverene bağlı çalışan motokuryeler 4/1-a kapsamında sigortalı sayılmaktadır. Bu durumda sigortalının işe giriş bildirgesinin süresinde verilmesi, prime esas kazançlarının doğru bildirilmesi ve sigorta primlerinin eksiksiz yatırılması işverenin yükümlülüğündedir.

Buna karşılık kendi adına ve hesabına çalışan motokuryeler ise kural olarak Kanun'un 4/1-b bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır. Kamuoyunda Bağ-Kur sigortalılığı olarak bilinen bu sistemde prim ödeme yükümlülüğü doğrudan sigortalının kendisine aittir.

Uygulamada özellikle dijital platformlar üzerinden çalışan motokuryeler bakımından hukuki statü tartışmaları yaşanmaktadır. Her ne kadar bazı kişiler bağımsız çalışan olarak gösterilse de çalışma ilişkisinin fiili özellikleri dikkate alındığında iş sözleşmesinin unsurlarının bulunup bulunmadığı her somut olay bakımından ayrıca değerlendirilmelidir.

Yargı kararlarında da çalışma ilişkisinin adından çok fiili durumun esas alınması gerektiği kabul edilmektedir. Kişinin çalışma saatlerinin belirlenmesi, iş organizasyonuna dahil edilmesi, denetlenmesi ve ekonomik bağımlılık unsurlarının bulunması halinde hizmet akdinin varlığı yönünde değerlendirme yapılabilmektedir.

4. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ AÇISINDAN MOTOKURYELER

Motokuryeler, trafik içerisinde sürekli hareket halinde bulunmaları nedeniyle iş kazası riski en yüksek meslek gruplarından biridir. Olumsuz hava koşulları, zaman baskısı, yoğun trafik ve uzun çalışma süreleri risk seviyesini artırmaktadır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu uyarınca işverenler; çalışanların sağlık ve güvenliğini sağlamak amacıyla gerekli her türlü önlemi almak, risk değerlendirmesi yapmak, eğitim vermek ve koruyucu ekipmanları temin etmekte yükümlüdür.

Kask, reflektif ekipman, koruyucu kıyafet ve güvenli sürüş eğitimleri yalnızca tavsiye niteliğinde olmayıp iş sağlığı ve güvenliği sisteminin önemli unsurlarıdır.

Bir işverene bağlı çalışan motokuryenin görevini yerine getirirken trafik kazası geçirmesi halinde olayın koşullarına göre iş kazası olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu durumda sosyal güvenlik mevzuatında öngörülen hak ve yardımlar gündeme gelecektir.

5. MOTOKURYE FAALİYETLERİNDE YENİ DÖNEM: P1 YETKİ BELGESİ VE SRC-MOTO KURYE ZORUNLULUĞU

Motokurye sektörünün büyümesiyle birlikte faaliyetlerin kayıt altına alınması ve belirli standartlara bağlanması amacıyla Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Bu kapsamda motokurye faaliyetleri bakımından P1 Yetki Belgesi alma zorunluluğu getirilmiş, ayrıca faaliyet gösteren sürücülerin SRC-Moto Kurye Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip olmaları öngörülmüştür.

Söz konusu düzenlemeler, faaliyetin şirket bünyesinde yürütülmesi ile bireysel olarak yürütülmesi arasında farklı yükümlülükler doğurmaktadır.

6. ŞİRKET BÜNYESİNDE FAALİYET GÖSTEREN MOTOKURYELER

Bir şirket veya işletme aracılığıyla motokurye hizmeti sunulması halinde P1 Yetki Belgesinin işletme adına alınması gerekmektedir.

Şirket bünyesinde çalışan motokuryelerin;

- İş sözleşmesiyle istihdam edilmesi,
- SGK'ya sigortalı olarak bildirilmesi,
- SRC-Moto Kurye Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip olması,
- İş sağlığı ve güvenliği eğitimlerini alması,

gerekmektedir.

Bu durumda işveren yalnızca sosyal güvenlik yükümlülüklerinden değil, aynı zamanda faaliyetin mevzuata uygun yürütülmesinden de sorumlu olacaktır.

7. BİREYSEL (ESNAF) MOTOKURYELER

Kendi nam ve hesabına çalışan motokuryeler bakımından ise farklı bir hukuki yapı söz konusudur.

Bu kişiler;

- Vergi mükellefiyeti tesis ettirmek,
- İlgili meslek kuruluşlarına kayıt yaptırmak,
- P1 Yetki Belgesini şahsen almak,
- SRC-Moto Kurye Belgesini temin etmek,
- Sosyal güvenlik primlerini 4/1-b kapsamında kendileri ödemek,

zorundadır.

Dolayısıyla bireysel çalışan motokuryeler bakımından hem idari hem de mali yükümlülükler doğrudan kişinin kendisine ait olmaktadır.

8. KAYIT DIŞILIĞIN ÖNLENMESİ VE SEKTÖREL ETKİLER

Yeni düzenlemelerin temel amaçlarından biri kayıt dışı faaliyetlerin azaltılmasıdır. Uzun yıllardır sektörde önemli bir sorun olarak görülen sigortasız çalışma, belge eksikliği ve denetim yetersizliği hem çalışanların sosyal güvenlik haklarını hem de kamu düzenini olumsuz etkilemektedir.

P1 Yetki Belgesi ve SRC-Moto Kurye zorunluluğu sayesinde faaliyet gösteren kişi ve işletmelerin kayıt altına alınması, mesleki standartların yükseltilmesi ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Bununla birlikte özellikle küçük ölçekli işletmeler ve bireysel çalışan motokuryeler bakımından ilave maliyetlerin ortaya çıkacağı da açıktır. Bu nedenle uygulamanın etkinliği, denetim süreçleri ve geçiş dönemine ilişkin düzenlemeler büyük önem taşımaktadır.

9. SONUÇ

Motokuryeler, günümüz ekonomik yaşamının en görünür emek gruplarından biri haline gelmiştir. Buna karşın sektörün hızlı büyümesi, çalışma ilişkilerinin hukuki niteliği ve sosyal güvenlik boyutuna ilişkin çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.

Bir işverene bağlı çalışan motokuryelerin sigortalı olarak çalıştırılması, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin eksiksiz uygulanması ve işçilik haklarının korunması hukuki bir zorunluluktur. Bağımsız çalışan motokuryeler açısından ise sosyal güvenlik ve mesleki yeterlilik yükümlülüklerinin yerine getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından getirilen P1 Yetki Belgesi ve SRC-Moto Kurye zorunluluğu, sektörün daha kurumsal ve denetlenebilir bir yapıya kavuşması açısından önemli bir adım niteliğindedir. Ancak bu düzenlemelerin başarıya ulaşabilmesi, yalnızca belge zorunluluğuyla değil, etkin denetim mekanizmaları, sosyal güvenlik bilincinin artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle mümkün olacaktır.

Bu yönüyle motokurye sektörü, önümüzdeki yıllarda hem iş hukuku hem sosyal güvenlik hukuku hem de ulaştırma mevzuatı bakımından tartışılmaya devam edecek dinamik çalışma alanlarından biri olmaya adaydır.

BARIŞ ERDEM DANIŞMANLIK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU EKİBİ

